

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційне дослідження
Ольховського Дмитра Федоровича
«Психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації
професійного психологічного відбору»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 "Психологія"

Актуальність теми дослідження Д.Ф. Ольховського "Психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору" обумовлена нагальною необхідністю пошуку нових способів адаптації до кризових ситуацій та сильного стресу, що виникають в умовах підвищеної нестабільності сучасного світу. Особливої гостроти набуває проблема ефективного та об'єктивного оцінювання людських ресурсів у зв'язку з воєнним станом в Україні та його численними наслідками (економічними, соціальними, психологічними тощо), що актуалізує дослідження структури особистості, її реакцій та особливостей поведінки в ситуаціях високої відповідальності, таких як професійний психологічний відбір. Таким чином, питання точного виявлення психологічних особливостей досліджуваних у процесі психологічного відбору є надзвичайно важливим.

У зв'язку з воєнними діями в Україні, де потреба у висококваліфікованих та психологічно стійких фахівцях є критичною, зростає значущість розуміння психологічного стану кандидатів. З огляду на можливі ускладнення в процесах їхньої адаптації та ризик посилення психологічної травматизації у людей, які зазнали значного стресу, пов'язаного з війною, вивчення цієї проблеми має значущість як для теорії, так і для практики. Воно сприяє розумінню та запобіганню можливим дезадаптивним станам серед осіб, які проходять відбір для відповідальних посад. Результати дослідження можуть бути корисними для аналізу психологічного стану кандидатів та механізмів їхньої адаптації з метою розробки ефективних методів психологічної допомоги та супроводу, спрямованих на покращення їхнього добробуту та психологічного здоров'я у довгостроковій перспективі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є частиною науково-дослідної тематики кафедри диференціальної і спеціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова під назвою «Дослідження психологічного здоров'я особистості: саноцентричний підхід» (номер державної реєстрації НДР: 0122U000260). Тему дисертації було затверджено Вченою радою університету (Протокол № 4 від 16 листопада 2021 року).

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати можливо безпосередньо застосувати у психологічному відборі, консультуванні та роботі з особистістю в ситуаціях оцінювання та високої відповідальності.

Результати дослідження можуть бути використані в лекціях, семінарах і практичних заняттях з психодіагностики, психології особистості та прикладної психології, сприяючи психологічному благополуччю та розвитку особистісного потенціалу фахівців. Крім того, вони можуть стати основою для створення методичних рекомендацій щодо використання ефективних інструментів діагностики психологічних особливостей особистості в ситуації професійного відбору, а також розробки програм, спрямованих на покращення процесу оцінювання та подальшої адаптації.

Отримані дані можуть бути використані для розробки індивідуальних і групових програм психологічної підтримки для кандидатів та фахівців, що проходять відбір, розвитку навичок рефлексії та самоаналізу щодо власної поведінки в ситуації оцінювання, формування реалістичних оцінок власних можливостей та цілей, а також пошуку ресурсів для подолання стресу. Додатково, дослідження сприятиме розширенню теоретичної та фактологічної бази для глибшого розуміння динаміки прояву психологічних особливостей особистості в умовах професійного відбору в умовах війни та можливих стратегій їхньої оптимізації, що, в свою чергу, допоможе підвищити ефективність соціальної та психологічної підтримки людей, які переживають наслідки травматичних подій у контексті їхньої професійної діяльності.

Результати дослідження були впроваджені протягом 2025 року в навчально-виховний процес, зокрема в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова (акт про впровадження №1/25 від 14.04.2025 р.) та Одеського національного економічного університету (акт про впровадження №07/11 від 07.04.2025 р.); також у практичну діяльність благодійного фонду «Партнерство заради майбутнього» (акт про впровадження №3/07 від 09.04.2025р.), громадської організації «Шлях Трансформація людини та суспільства» (акт про впровадження №4 від 10.04.2025р.) та всеукраїнської громадської організації «Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України» (акт про впровадження №02/2025 від 07.04.2025р.).

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- вперше концептуалізовано та емпірично досліджено феномен «психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору». Це дозволило розглянути цей процес не лише як оцінювання, а як складну психологічну взаємодію.

- систематизовано та уточнено концепти понять, пов'язаних з психологічними особливостями особистості, що проявляються в умовах відбору. Визначено, що ці особливості є багатовимірним явищем, яке характеризується впливом як усвідомлених факторів (наприклад, мотив самопрезентації), так і несвідомих реакцій, а також психофізіологічних аспектів.

- розроблено модель «особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору», яка складається з підсистем, що

охоплюють індивідуально-особистісні особливості на психофізіологічному, психологічному (декларативному, суб'єктивному, несвідомому), інтелектуальному та мотиваційному рівнях.

- визначено, що рівень освіти та займана посада впливають на схильність особистості до прикрашання свого образу та самооцінки. Зокрема, особи з нижчим рівнем освіти або посадою виявляють більшу невпевненість та прагнення створити позитивне враження, тоді як вищий рівень освіти корелює з нижчою потребою у нещирості.

- доведено, що гендерні особливості впливають на поведінку в ситуації відбору, зокрема, жінки виявилися більш схильними до корекції своєї поведінки та демонстрації соціально бажаного образу порівняно з чоловіками.

- показано, що самопрезентація у ситуації професійного відбору є не лише інструментом впливу, а й особливістю психологічного захисту досліджуваних, пов'язаною з ресурсами самооцінки, метапізнанням, стресостійкістю, стабільністю мотиваційної сфери та психічного здоров'я.

- продемонстровано, що розроблена та стандартизована модифікована шкала L дозволяє диференціювати установки, які досліджувані демонструють стосовно самої ситуації психодіагностики.

- виявлено, що у досліджуваних, які демонструють схильність до неадекватної самооцінки чи несвідомого супротиву, спостерігаються підвищені показники щодо органічних уражень мозку та рис психопатії/психастенії, що вказує на складність та багатогранність факторів, які впливають на поведінку в ситуації відбору.

- виявлено, що досліджувані з високим рівнем об'єктивності та адекватності самооцінки характеризуються високою психологічною стійкістю, сильним відчуттям контролю над життєвими подіями, високим рівнем адаптації та залученості до життя, а також чіткими цінностями та орієнтирами.

Ступінь обґрунтованості положень і висновків дослідження.

Дисертація Ольховського Д.Ф. містить обґрунтовані та логічно побудовані твердження та висновки. Мета та завдання дослідження, сформульовані у вступі, були реалізовані завдяки системному підходу, що поєднує загальнонаукові, кількісні та якісні методи дослідження. Робота базується на широкому спектрі наукових джерел, включаючи праці як українських, так і зарубіжних вчених. Це підтверджує наукову новизну та завершеність дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота Ольховського Д.Ф. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить ознак порушення норм академічної доброчесності.

Зважаючи на високий науковий рівень дисертаційної роботи, як в теоретичному, так і в практичному аспектах, варто звернути увагу на кілька зауважень та висловити певні побажання:

1. Для посилення міжнародного контексту та значущості роботи, було б доцільно провести короткий порівняльний аналіз розробленої моделі та психодіагностичного інструментарію з визнаними міжнародними

стандартами та підходами до професійного психологічного відбору. Це може виявити унікальні аспекти українського досвіду та підкреслити потенціал для міжнародного співробітництва.

2. Враховуючи динамічний характер особистісних змін та вплив тривалого стресу (особливо в умовах війни), було б цінно запропонувати проведення лонгitudних досліджень. Це дозволило б відстежувати зміни психологічних особливостей особистості досліджуваних та їхній вплив на професійну адаптацію та ефективність фахівців після відбору, що додало б прогностичної цінності моделі.

3. Дисертація надає цінну інформацію про психологічні особливості досліджуваних. Було б доцільно сформулювати більш конкретні рекомендації щодо інтеграції цих знань у програми підготовки та підвищення кваліфікації психологів, які займаються професійним відбором. Це може включати тренінги з розпізнавання різних форм самопрезентації або інтерпретації показників несвідомого блоку.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження.

Дисертація Ольховського Дмитра Федоровича «Психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору» є завершеною науковою працею. За актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю наукових висновків, їх достовірністю, якістю оформлення відповідає вимогам нормативних актів щодо дисертацій, зокрема «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 зі змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 року та №502 від 19.05.2023 року, а її автор Ольховський Дмитро Федорович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної психології
Одеського національного
університету імені І.І.Мечникова

Є.Л. Бази́ка

Сидоренко
Березин
Сидоренко
05.08.2023
Николаєва М.У.